УДК 94(439)«1948/1989»:322
DOI https://doi.org/10.32782/2663-5984.2026/2.27

***Скиба І. І.***
https://orcid.org/0000-0001-7967-163X
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»

***Кентеш П. П.***
https://orcid.org/0009-0002-9199-6896
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»

***Фалач І. В.***
https://orcid.org/0009-0001-9215-0078
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»

# ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ЦЕРКОВ В УГОРЩИНІ (1948–1989 РР.): ОСНОВНІ ЕТАПИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

*У статті проаналізовано еволюцію державної політики щодо церков в Угорщині в 1948–1989 рр. На основі угорської історіографії запропоновано періодизацію державно-церковних відносин, що охоплює шість основних етапів взаємодії та відображає зміну підходів комуністичної влади до релігійних інституцій. Охарактеризовано особливості політики комуністичного режиму щодо церков за правління М. Ракоші, І. Надя та Я. Кадара, визначено її основні цілі, інструменти реалізації та наслідки для діяльності різних конфесій. Простежено зміну форм і методів державного впливу на релігійне життя – від репресій та адміністративного тиску до пошуку компромісів між державою й церквами. Значну увагу приділено механізмам партійно-державного контролю над призначенням духовенства та діяльністю релігійних організацій. Висвітлено вплив угорської революції 1956 р., політики консолідації режиму Я. Кадара, східної політики Святого Престолу (Ostpolitik), часткової угоди між Ватиканом та Угорщиною 1964 р. (agrément), а також внутрішньополітичних і міжнародних чинників на трансформацію державно-церковних відносин. Обґрунтовано, що еволюція державної політики щодо церков була важливою складовою суспільно-політичної модернізації країни, а демократичні зміни кінця 1980-х років стали підґрунтям для відмови від комуністичної моделі регулювання релігійного життя та формування нової системи взаємовідносин між державою та церквами.*

*Хронологічні межі дослідження охоплюють 1948–1989 рр. Нижньою межею обрано 1948 р., коли комуністичний режим розпочав активний наступ на історичні церкви Угорщини. У 1948 р. були укладені компромісні угоди з протестантськими церквами, а в 1950 р. – із католицькою церквою. Верхньою межею визначено 1989 р. – рік ліквідації Державного управління у справах церков та початку суспільно-політичної трансформації в Угорщині.*

***Ключові слова:*** *державно-церковні відносини, репресії, комуністичний режим, Державне управління у справах церков, католицька церква, протестантські церкви.*

**Постановка проблеми.** Після встановлення комуністичного режиму в Угорщині наприкінці 1940-х років відносини між державою та історичними церквами зазнали суттєвих змін. Держава розглядала релігію та діяльність церков як такі, що суперечили офіційній ідеології комуністичної влади, і вбачала в них перешкоду на шляху до побудови соціалістичного суспільства. Із приходом у 1948 р. на посаду генерального секретаря Угорської партії трудящих (УПТ) М. Ракоші в країні розпочалося посилення державного контролю над діяльністю церков і релігійним життям, що супроводжувалося поступовим обмеженням їхньої автономії. Водночас Конституція 1949 р.

© Скиба І. І., Кентеш П. П., Фалач І. В., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

гарантувала громадянам свободу совісті та віросповідання [24]. У зв'язку з цим важливим є комплексний аналіз еволюції державної політики щодо церков в Угорщині – від жорстких репресивних заходів періоду правління М. Ракоші до більш гнучких методів державного впливу за доби кадаризму, а також змін, що передували суспільно-політичній трансформації кінця 1980-х років. Відзначимо, що найбільших переслідувань і репресій зазнали історичні церкви Угорщини – католицька, реформатська (кальвіністська) та лютеранська (євангелістська). За даними перепису 1949 р., 67,8 % населення становили римо-католики, 21,9 % – реформати (кальвіністи), 5,2 % – лютерани (євангелісти) [20, old. 12; 5, с. 225].

У розвитку державно-церковних відносин в Угорщині в 1948–1989 рр. доцільно виокремити шість основних етапів. Запропонована періодизація ґрунтується насамперед на працях угорських дослідників. Перший етап (1948–1953 рр.) характеризувався проведенням репресивної політики щодо церков; другий (1953–1955 рр.) – частковим пом'якшенням державного курсу; третій (1956–1957 рр.) – трансформацією державно-церковних відносин, зумовленою подіями угорської революції 1956 р.; четвертий (1958–1964 рр.) – формуванням нової моделі державної політики щодо церков за правління Я. Кадара; п'ятий (1965–1975 рр.) – стабілізацією відносин і розвитком співпраці між державою та церквами; шостий (1976–1989 рр.) – поступовою лібералізацією державно-церковних відносин, що завершилася демонтажем комуністичної системи та відновленням релігійних свобод.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблема взаємин між державою та церквами в Угорщині за доби комуністичного режиму досі залишається недостатньо дослідженою в українській історичній науці, що й зумовлює актуальність обраної теми. У зв'язку з цим історіографія дослідження представлена насамперед працями угорських науковців. Угорські дослідники як дотрансформаційного, так і сучасного періоду приділяють значну увагу вивченню державної політики щодо церков за комуністичної влади. Особливо ґрунтовно досліджено період правління Я. Кадара, який в угорській історичній науці визначають як «епоху Кадара». Значна частина наукових праць присвячена історичним церквам (католицькій і протестантським), які відігравали важливу роль у суспільно-політичному, культурному та духовному житті країни. Історіографічну основу нашого дослідження становлять праці таких угорських істориків, як М. Балог [10–12], Ґ. Адріані [9], Й. Ґергея [15], З. Велдєші [23], З. Ройкі [21], М. Явора [16], Янош М. Райнера [22], Е. Горвата [14], Ш. Ладані [17] та інших, де всебічно висвітлено взаємовідносини між державою та церквами в Угорщині в 1948–1989 рр. Натомість в українській історіографії державна політика щодо церков в Угорщині залишається недостатньо вивченою. Серед нечисленних праць, присвячених цій проблематиці, варто відзначити науковий доробок М. Палінчака [2] та М. Юнгера [7].

**Постановка завдання.** Мета дослідження полягає у визначенні та характеристиці основних етапів державної політики щодо церков в Угорщині в 1948–1989 рр., виявленні особливостей взаємин між комуністичною владою та релігійними інституціями, а також з'ясуванні трансформації методів державного контролю над церковним життям у зазначений період.

**Виклад основного матеріалу.** Комуністичне керівництво Угорщини здійснювало щодо церков політику, подібну до тієї, що проводилася в інших країнах Центрально-Східної Європи, які після Другої світової війни опинилися у сфері впливу СРСР. У період правління М. Ракоші (1948–1953 рр.), коли він як генеральний секретар партії та голова уряду фактично зосереджував у своїх руках керівництво країною, основними цілями державної політики щодо церков стали усунення їх із системи освіти, обмеження їхнього суспільно-політичного впливу та поступове позбавлення економічної самостійності. Основне протистояння в цей період розгорнулося між комуністичною владою та історичними церквами, які прагнули зберегти свою автономію й суспільний вплив. Одним із найактивніших критиків нового режиму був кардинал Й. Міндсенті, який через свою непримиренну позицію щодо політики влади зазнав переслідувань і 26 грудня 1948 р. був заарештований [13, old. 48, 54]. У травні 1948 р. під тиском М. Ракоші від посади відмовився єпископ реформатської церкви Л. Ровос, а в жовтні 1948 р. був ув'язнений глава лютеранської церкви Л. Ордош [17, old. 10; 4, с. 104]. 7 жовтня 1948 р. новопризначені керівники протестантських церков З. Туроці та З. Маді уклали з комуністичною владою угоду, що регламентувала відносини між церквами та державою [18]. Католицька церква погодилася на співпрацю з правлячим режимом 30 серпня 1950 р., підписавши угоду, відповідно до якої визнавала його владу. Однак цей крок був вимушеним, а не добровільним [2, с. 179]. Унаслідок цього в 1950 р. в Угорщині виник «рух

священників за мир», діяльність якого була спрямована на підтримку політики уряду та налагодження співпраці частини духовенства з комуністичною владою. [15, old. 317, 347; 3, с. 233]. Крім того, з метою посилення державного контролю над релігійним життям у 1951 р. було створено Державне управління у справах церков, яке діяло під керівництвом партії та в тісній взаємодії з поліцією й Управлінням державної безпеки [10, old. 131]. Одним із його ключових повноважень був контроль за кадровими призначеннями в церквах: погодженню підлягали всі церковні посади – від архієпископів до помічників священників. Держуправління у справах церков сформувало розгалужену систему контролю за діяльністю церков як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях.

Тотальний контроль у період правління М. Ракоші супроводжувався залякуванням духовенства за допомогою репресивних механізмів державної влади. Проте історичні церкви залишалися глибоко вкоріненими в суспільстві, тому режим не зумів усунути їх із суспільного життя й змушений був перейти до стратегії їх поступового послаблення та підпорядкування державі.

Після смерті Й. Сталіна в 1953 р. за вказівкою радянського керівництва прем'єр-міністром Угорщини замість М. Ракоші було призначено І. Надя, який, залишаючись у межах комуністичної системи, прагнув здійснити помірковані реформи [19, old. 26]. У цей період у країні фактично сформувалася ситуація політичного протистояння: М. Ракоші зберігав провідні позиції в партійному керівництві, тоді як уряд очолив більш ліберально налаштований І. Надь [22, old. 16].

У період урядування І. Надя (1953–1955 рр.) спостерігалося певне послаблення державного тиску на церковне життя [10, old. 131]. Зміни, зокрема, проявилися у відновленні додаткового набору учнів на заняття з релігії в серпні 1953 р., виданні відповідних підручників та збереженні державної матеріальної підтримки церков. Водночас ці заходи не означали докорінної зміни державної політики, а лише свідчили про її часткове пом'якшення. Почала формуватися лояльна до режиму частина духовенства, а також поступово визначалися межі діяльності церков, допустимі з погляду влади.

У цей період уже можна простежити перші ознаки співпраці між комуністичною владою та церквами, які, на думку угорського дослідника З. Велдєші [23], стали підґрунтям формування державної церковної політики доби кадаризму.

Навесні 1955 р., за підтримки радянського керівництва, М. Ракоші припинив реалізацію реформаторського курсу І. Надя. Керівництво Угорської партії трудящих розцінило політику І. Надя як занадто поступливу [6, с. 247]. У зв'язку з цим діяльність Державного управління у справах церков і Міністерства внутрішніх справ знову була спрямована на посилення боротьби проти так званої «клерикальної реакції». Проте після угорської революції 1956 р. державна церковна політика зазнала змін, а УПТ припинила своє існування.

Розглядаючи події жовтня 1956 р., слід наголосити, що представники історичних церков не були їхніми активними учасниками. Водночас уже на початковому етапі революції дедалі гучніше лунали вимоги щодо звільнення глави католицької церкви в Угорщині Й. Міндсенті, який із літа 1956 р. перебував під домашнім арештом. Після звільнення він одразу відновив активну діяльність у церковному та суспільно-політичному житті [8, old. 98–99].

Із 1956 р. по 1988 р. Угорщиною керував Я. Кадар, а провідну роль у політичному житті держави відігравала очолювана ним Угорська соціалістична робітнича партія (УСРП). Революція 1956 р. спонукала партійне керівництво лише до формальних змін у державній політиці. Так, наприкінці 1956 р. було скасовано автономний статус Державного управління у справах церков. До 1959 р. воно функціонувало як один із головних підрозділів Міністерства культури, залишаючись під керівництвом тих самих посадових осіб, які раніше були причетні до реалізації політики переслідування церков [4, с. 105].

Попри окремі організаційні зміни стратегічна мета державної політики щодо церков залишалася незмінною – поступове обмеження впливу релігії на суспільство. В урядовій програмі, затвердженій у січні 1957 р., гарантувалася свобода віросповідання та діяльності церков відповідно до угод 1948–1950 рр. [11]. Водночас від церков очікували лояльності до нового режиму та їхньої активної участі в процесі політичної консолідації країни. Однак партійне керівництво дедалі більше усвідомлювало, що першочерговим завданням державної політики має стати встановлення прямого контролю над діяльністю церков. Саме з цією метою в березні 1957 р. було видано указ, який, усупереч домовленостям 1948 р. та 1950 р., передбачав безпосереднє втручання держави у внутрішні справи церков. Відповідно до його положень, призначення та звільнення більшості церковних посадовців могли здійснюватися лише за попередньою згодою державних органів.

Цей порядок також поширювався на затвердження викладачів богословських навчальних закладів [12, old. 56]. Запровадження цих правових норм значно розширило можливості держави щодо реалізації бажаної кадрової політики та сприяло формуванню лояльного до комуністичного режиму церковного середовища як серед вищого духовенства, так і на нижчих рівнях церковної ієрархії.

До 1958 р. уряд Я. Кадара відновив механізми державного контролю над церквами, які функціонували до революції 1956 р., поступово формуючи власну модель церковної політики, засновану не лише на відкритих репресіях, а й на адміністративному регулюванні та інтеграції церков у соціалістичну систему. У квітні 1957 р. було створено Раду кальвіністської церкви, а 24 травня 1957 р. – Раду католицької церкви та організацію «Opus Pacis» («Справа миру»), які стали інституційною основою підтримки «руху священників за мир» і співпраці частини духовенства з комуністичною владою [17, old. 15; 4, с. 106].

Упродовж 1958–1964 рр. державно-церковні відносили мали суперечливий характер. Зберігаючи курс на послаблення суспільного впливу релігії та церков, комуністичний режим був змушений шукати компроміс із церковними інституціями, розглядаючи його як один із чинників політичної стабілізації в країні. Постанова ЦК УСРП від 1958 р. наголошувала, що політика широкого народного фронту в процесі побудови соціалізму має ґрунтуватися на співпраці атеїстів і віруючих задля зміцнення основ народної демократії [12, old. 56–57].

Потреба в посиленні міжнародних позицій Угорщини та успішному впровадженні Нового економічного механізму (1968 р.) спонукала керівництво країни до коригування державної політики щодо церков. В інформаційному повідомленні Угорської соціалістичної робітничої партії від 1958 р. було сформульовано основний принцип державної церковної політики, який визначав її розвиток упродовж наступних десятиліть. У документі зазначалося: «Оскільки церкви в умовах соціалізму ще тривалий час існуватимуть, необхідною є співпраця між соціалістичною державою та церквами» [23]. Важливою зміною державної політики стало те, що відтепер боротьба спрямовувалася не проти церков як інституцій загалом, а проти «клерикальної реакції» та релігійного світогляду із застосуванням різноманітних політичних, адміністративних та ідеологічних засобів. Одночасно було сформовано концепцію мирного співіснування держави й церков.

У 1960–1961 рр. партійне керівництво Угорщини розглядало духовенство як суспільну силу, здатну потенційно протистояти ідеологічному та політичному контролю режиму. Виходячи з цього, основний напрям боротьби було зосереджено саме проти церковних структур та духовенства. Кроком назад порівняно з курсом державної церковної політики, визначеним у 1958 р., стала постанова Політбюро ЦК УСРП від 21 червня 1960 р. У документі наголошувалося на необхідності посилення боротьби проти внутрішньої реакції, насамперед проти так званих «нелегальних клерикальних сил». У листопаді 1960 р. та лютому 1961 р. органи державної безпеки Угорщини затримали близько 300 представників духовенства, а також осіб, пов'язаних із діяльністю церковних організацій. До літа 1964 р. влада провела ще низку подібних репресивних акцій [23].

До середини 1960-х років у відносинах між владою та церквами намітилася тенденція до їх поступової нормалізації. Цьому сприяли як внутрішньополітичні, так і зовнішньополітичні чинники. У 1963 р. було відновлено членство Угорщини в ООН, а уряд Я. Кадара оголосив амністію учасникам революції 1956 р. [5, с. 233].

На тлі змін у міжнародних відносинах суттєвої трансформації зазнала й східна політика Святого Престолу (Ostpolitik). Переговори між Ватиканом і комуністичними режимами Центрально-Східної Європи розпочалися на початку 1960-х років. Процеси оновлення, започатковані ще за понтифікату Іоанна XXIII та продовжені після обрання в 1963 р. Павла VI, насамперед проявилися в тому, що Святий Престол задля збереження церковних структур погодився на співпрацю з комуністами та утримувався від відкритого заохочення до опору [1]. У 1964 р. Ватикан уклав часткову угоду (agrément) з Угорщиною, відповідно до якої отримав право призначати священиків за погодженням з УСРП [7, с. 31]. Цей документ став поворотним моментом у відносинах між Святим Престолом і комуністичним блоком. Вперше СРСР погодився на укладення домовленості між урядом країни, що входила до його сфери впливу, і Святим Престолом, а останній, зі свого боку, вперше визнав комуністичний уряд стороною переговорів і підписав із ним офіційну угоду [12, old. 59].

У другій половині 1960-х років Ватикан, США та Угорська Народна Республіка вели дипломатичні переговори щодо врегулювання статусу кардинала Й. Міндсенті та організації його виїзду з країни. Це питання набуло особливої актуальності з огляду на те, що після радянського

вторгнення в Угорщину 4 листопада 1956 р. кардинал отримав політичний прихисток у посольстві США в Будапешті, де перебував упродовж п'ятнадцяти років [3, с. 234]. Розв'язання цієї проблеми розглядалося як важливий чинник нормалізації відносин між Угорщиною та США, а також як складова політики зближення Ватикану з країнами соціалістичного табору. Водночас сам Й. Міндсенті послідовно відмовлявся підтримувати будь-які кроки, спрямовані на покращення відносин із комуністичним режимом. Домовленості було досягнуто в травні 1971 р. під час укладення чергової угоди між Угорською Народною Республікою та Ватиканом. Відповідно до її положень, після виїзду з країни Й. Міндсенті зобов'язувався утримуватися від втручання в церковне життя країни, а також не здійснювати політичну діяльність і не робити публічних заяв, спрямованих проти Угорщини [9, old. 111–112]. У вересні 1971 р. Й. Міндсенті залишив територію Угорщини та прибув до Ватикану, де його особисто прийняв Папа Павло VI. Після виїзду кардинала угорська влада припинила кримінальне провадження щодо нього. Завершальним етапом урегулювання статусу Й. Міндсенті стало рішення Святого Престолу від грудня 1973 р. про звільнення його з посади глави угорської католицької церкви. Після цього кардинал проживав в Австрії, де й помер 6 травня 1975 р. [9, old. 184].

У 1970-х роках реалізація політики широкого народного фронту сприяла тому, що більшість церков відкрито підтримували політичний курс комуністичної влади. У лютому 1976 р. главою угорської католицької церкви було призначено єпископа Веспремської єпархії Л. Лейкоі, який очолював її впродовж десяти років. В обмін на незначні поступки, надані з ініціативи влади (як зазначав кардинал Л. Лейкоі, у формі «малих кроків»), церкви мали сприяти легітимації соціалістичної системи та закликати своїх вірників до підтримки політики правлячої партії [22, old. 68–69].

Політика «малих кроків», що визначала характер державно-церковних відносин в Угорщині в 1976–1989 рр., ґрунтувалася на поступовому розширенні співпраці між державою та церквами. Вона передбачала поетапне пом'якшення окремих обмежень, надання церквам часткових можливостей для здійснення релігійної діяльності. Цей курс став завершальним етапом кадарівської моделі державно-церковних відносин і зберігався до початку демократичних перетворень 1989 р.

Важливою подією цього етапу стала зустріч Папи Павла VI з Я. Кадаром, що відбулася 9 червня 1977 р. у Ватикані. Візит мав символічне й політичне значення, оскільки Я. Кадар став першим керівником соціалістичної держави, який офіційно відвідав Святий Престол. Зустріч засвідчила подальшу нормалізацію відносин між Ватиканом та Угорською Народною Республікою в руслі політики взаємного діалогу й прагматичної співпраці [12, old. 61].

Однак уже з початку 1980-х років сформована модель державно-церковних відносин виявила ознаки кризи. Зростання суспільного запиту на демократичні перетворення зумовило необхідність перегляду державної політики в релігійній сфері. Важливим кроком у цьому напрямі стала заява реформатського єпископа К. Товта в 1987 р., у якій він зазначив, що укладена в 1948 р. компромісна угода між церквами та комуністичною владою не є незмінною й може бути переглянута [14]. Виступ започаткував новий етап державно-церковних відносин, засвідчивши готовність до відмови від попередньої моделі взаємодії між державою та церквами та започаткувавши процес її реформування.

Подальші події 1989 р., зокрема ліквідація Державного управління у справах церков [10, old. 142], ознаменували остаточний демонтаж комуністичної системи регулювання релігійного життя та створили передумови для формування нових засад взаємодії між державою й церквами у демократичній Угорщині.

**Висновки.** Підсумовуючи, можна констатувати, що державна політика комуністичного режиму щодо церков в Угорщині в 1948–1989 рр. зазнала суттєвих змін. Якщо в першій половині 1950-х років влада намагалася досягти мети шляхом репресій і адміністративного тиску, то за правління Я. Кадара було сформовано більш гнучку модель взаємин із церквами, засновану на поєднанні державного контролю, обмеженої співпраці та вибіркових поступок. Саме така політика дала змогу до 1970-х років значною мірою послабити вплив церков та інтегрувати їхню діяльність у систему державного контролю. Зауважимо, що успіхи політики Я. Кадара були зумовлені як внутрішніми чинниками, так і комплексом сприятливих обставин. Серед них важливе значення мали невдача репресивного курсу М. Ракоші, наслідки угорської революції 1956 р., а також зміни у відносинах між Угорщиною та Ватиканом у 1960–1970-х роках, зумовлені поступовим переходом Святого Престолу до політики діалогу із соціалістичними країнами, що сприяло міжнародному визнанню та внутрішньополітичній стабілізації комуністичного режиму в Угорщині.

У 1980-х роках державно-церковні відносини в Угорській Народній Республіці вступили в завершальний етап своєї трансформації. Хоча держава й надалі зберігала контроль над діяльністю церков, він уже не був таким всеохоплюючим, як у попередні десятиліття. Поступова лібералізація політичного режиму та демократичні зміни кінця 1980-х років створили передумови для відмови від моделі підпорядкування церков державі. Унаслідок суспільно-політичних змін 1989 р. було закладено правові та інституційні основи нової системи державно-церковних відносин, побудованої на принципах релігійної свободи та невтручання держави у внутрішнє життя церков.

**Список літератури:**


1. Балог П. Ватикан, витоки східної політики та війна в Україні. URL: https://www.istpravda.com.ua/articles/2022/06/16/161451/ (дата звернення: 16.07.2026).
2. Палінчак М. Трансформація державно-церковних відносин у постсоціалістичних суспільствах (на прикладі країн Центрально-Східної Європи). Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук. Одеса, 2014. 414 с.
3. Скиба І. Державно-церковні відносини в Угорщині у 1956–1989 рр. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Історія. 2020. Випуск 1(42). С. 232–238. DOI: https://doi.org/10.24144/2523-4498.1(42).2020.202263
4. Скиба І. Держава і протестантські церкви у Угорщині у 1948–1989 рр. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Історія. 2021. Випуск 2(45). С. 103–108. DOI: https://doi.org/10.24144/2523-4498.2(45).2021.247275
5. Скиба І. Католицька церква в Угорщині та східна політика Ватикану (1950-1989 рр.). *State and church: historical, philosophical, and political-legal aspects: Scientific monograph*. Riga, Latvia : "Baltija Publishsng", 2024. P. 22–243. DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-460-3-10
6. Скиба І., Кентеш П. П. Імре Надь як прем'єр-міністр Угорщини. *WayScience*. Integration of Education, Science and Business in Modern Environment: Summer Debates: Proceedings of the 7th International Scientific and Practical Internet Conference, August 7-8, 2025. Dnipro, 2025. P. 246–248.
7. Юнгер М. Антикомуністична опозиція в Угорщині (1968–1990 рр.). Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Київ, 2018. 236 с.
8. A katolikos egyház és az 1956-os forradalom. Botos Katalin, Bp., 2018. 179 old.
9. Adriányi G. A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Bp.: Kairosz Kiadó, 2004. 251 old.
10. Balogh M. A Kádár-korszak egyházpolitikai jellegzetességeiről. *A szovjet típusú rendszer időszakának vitatott kérdései*. Szerkesztette Rajner M. János. Pécs, 2022. Old. 131–142.
11. Balogh M. Egyház és egyházpolitika a Kádár rendszerben. URL: https://www.eszmelet.hu/balogh_margit-egyhaz-es-egyhazpolitika-a-kadar-rendszerben/ (дата звернення: 14.07. 2026).
12. Balogh M. Lojalitás vagy szembenállás?A magyar katolikus egyház és a kádári szövetségi politika. *Korunk*. 2013. 2–13. Október. Old. 53–63.
13. Czetz B. Mindszenty Bodajkon. Dokumentum. *Egyháztörténeti szemle 9*. 2008. 1.szám. Old. 48–59.
14. Horváth E. A Magyarországi Református Egyház története a kommunista időkben (1945–1989). URL: https://zsinatileveltar.hu/a-magyarorszagi-reformatus-egyhaz-tortenete-a-kommunista-idokben-1945-1989 (дата звернення: 14.07.2026).
15. Gergely J. Az 1950-es egyezmény és a szerzetesrendek felszámolása Magyarországon (Dokumentumok). Bp.: Vigilia Kiadó, 1990. 375 old.
16. Jávor M. Egyházpolitika, ateista propaganda és békemozgalom a Kádár-rendszer korai éveiben (1957–1964). Doktori (PhD) értekezés. Bp., 2020. 183 old.
17. Ladányi S. A Magyarországi Református Egyház az 1956-os (és az azt megelőző) esztendő(k)ben, valamint a Református Megújulási Mozgalom. *Sárospataki Füzetek 1997–2017*. 2006. 1 szám. Old. 8–17.
18. Magyarország a XX században. Az evangélikus egyház (1945–1989).
19. Nagy Imre első kormányának minisztertanácsi jegyzőkönyvei I. kötet 1953. július 10. – 1954. január 15. Szerkesztette és jegyzetekkel ellátta Baráth Magdolna és Gecsényi Lajos. Bp.: Nagy Imre Alapítvány. Magyar Nemzeti Levéltár, 2018. 28 old.
20. Nagy P.-T. A felekezeti statisztika a népszámlálásban és a szociológiában. *Kisebbség-kutatás. Minority studies*. 2014. 23. Évfolyam. 3. Szám. Old. 6–35.
21. Rajki Z. Az állam és az egyház kapcsolatának jellemző vonásai a Kádár-korszakban. URL: https://epa.oszk.hu/03300/03307/00006/egyhaztorteneti_szemle_2002_02_074-086.htm (дата звернення: 14.07.2026).
22. Rajner M. Kádár korszak. 1956–1989. *Magyarország története*. 22. Romsics Ignác. Bp., 2010. 112 old.

23. Völgyesi Z. A kommunista egyházpolitika szakaszai Magyarországon 1948-tól 1964-ig. URL: https://epa.oszk.hu/01500/01515/00010/pdf/EPA01515_mediarium_2011_4_25-34.pdf (дата звернення: 14.07.2026).
24. 1949. évi XX. törvény. A Magyar Népköztársaság Alkotmánya. URL: https://data.globalcit.eu/NationalDB/docs/1949.%20%C3%A9vi%20XX.%20t%C3%B6rv%C3%A9ny.pdf (дата звернення: 14.07.2026).

**Skyba I. I., Kentesh P. P., Falach I. V. STATE POLICY TOWARD THE CHURCHES IN HUNGARY (1948–1989): MAIN STAGES AND CHARACTERISTICS**

*The article analyzes the evolution of state policy toward the churches in Hungary between 1948 and 1989. Drawing on Hungarian historiography, it proposes a periodization of state-church relations comprising six principal stages that reflect the changing approaches of the communist authorities toward religious institutions. The article examines the main features of the communist regime's policy toward the churches during the rule of M. Rakosi, I. Nagy, and J. Kadar, identifying its main objectives, instruments of implementation, and consequences for different religious denominations. It traces the transformation of the forms and methods of state influence on religious life, from repression and administrative pressure to the search for compromise between the state and the churches. Particular attention is paid to the mechanisms of party-state control over the appointment of clergy and the activities of religious organizations. The article also highlights the impact of the 1956 Hungarian Revolution, the policy of consolidation pursued by the Kadar regime, the Holy See's Ostpolitik, the 1964 Partial Agreement (agrément) between the Vatican and Hungary, as well as domestic and international factors that shaped the transformation of state-church relations. It is argued that the evolution of state policy toward the churches constituted an important component of the country's socio-political modernization, while the democratic changes of the late 1980s laid the foundation for abandoning the communist model of regulating religious life and for establishing a new framework of relations between the state and the churches.*

*The chronological framework of the study covers the period from 1948 to 1989. The starting point is 1948, when the communist regime launched a large-scale campaign against Hungary's historic churches. In the same year, compromise agreements were concluded with the Protestant Churches, while a similar agreement with the Catholic Church was signed in 1950. The closing date is 1989, marked by the abolition of the State Office for Church Affairs and the beginning of Hungary's socio-political transformation.*

***Keywords:*** *government-church relations, repression, the communist regime, State Office for Churches, Catholic Church, Protestant Churches.*

Дата першого надходження статті до видання: 23.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.10.2026